Čtvrté přikázání: Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý.

Původ materiálu
Marta Sedláčková
Pořadí v lekci
5

Úvodní slovo a kapitola „Jak s přípravkou pracovat“ k Desateru jsou k dispozici v pdf.

Téma

Den odpočinku je vzácný Boží dar. Smíme ho naplnit odpočinkem, chválou Boha i péčí o bližní.

Cíle

- Dítě prožije: Bůh nám dal sváteční den. V něm odpočíváme, oslavujeme Boha a radujeme se s přáteli.
- Dítě uslyší: Ježíš připomíná, že sváteční den je dar a ne břemeno. Ježíši záleží na každém jednotlivém člověku víc, než na čemkoliv jiném.
- Dítě pracuje s textem a hledá odpověď na otázku: Jak si Ježíš představoval ideální dodržování svátečního dne a jak se lišilo od dodržování soboty farizeů? A jak vypadá můj sváteční den?

Pro učitele

Poznámky k přikázání

Pamatuj na den odpo?inku, že ti má být svatý.

- **Den odpočinku** – šabat (od toho sobota) – je den, kdy člověk má privilegium odpočívat. Na rozdíl od jiných národů to nebyl pro Izraelce nešťastný den, kdy radši na práci nesahat, sobota je Boží dar, dar péče a milosrdenství. Je to den, kdy je třeba **přestat** (to je původní význam slova šabat) spoléhat na svou práci, ale plně se spolehnout na Boha. **Pamatovat** na ten den znamená aktivně ho prožívat, naplňovat, nikoliv si pouze vzpomenout. **Svatý den – to znamená, že je to den jiný, závažný,**

s Bohem související, pro Boha oddělený.

- Z toho vyplývá, že den odpočinku není den lenošení, ale jeho náplň se bude týkat jak **odpočinku od všední práce**, tak **soustředění na Boha** a jeho činy (k čemuž odkazuje zdůvodnění přikázání), tak **soucitu s bližními** – protože i jich se týká tento Boží dar (k čemuž odkazuje výčet v přikázání).
- Přikázání pokračuje **výčtem těch, kterých se týká** – a je to celá domácnost, včetně otroků a dobytka. Dar odpočinku je skutečně pro všechny. Tak je ve dni odpočinku od začátku zakódováno milosrdenství, ohled na druhé. (Tedy nikoliv „já si odpočinu a vy na mě pracujte“, ale „Boží odpočinek je pro všechny“ – z toho vycházejí různé církevní akce, které [např. v Německu] usilují o omezení či zrušení nedělní pracovní doby např. v supermarketech a jiných zbytných provozech.)
- Toto přikázání má **dvě různá znění**. Ex 20,11 odůvodňuje odpočinek Božím odpočinutím při stvoření světa – den odpočinutí je završením stvoření. Dt 5,15 připomíná vyvedení z Egypta. Motiv, který zdůvodnění spojuje: Bůh člověka povolává do vztahu, do společenství se sebou. (Podrobnější úvahy nad rozdíly a spojitostmi zdůvodnění přikázání viz. Lochman, Desatero.)

Poznámky k příběhu

- Problémem tohoto přikázání se stává posun **od daru k břemenu**. To zřetelně vyplývá z konfliktu, který měl Ježíš s farizei. To, co mělo člověka osvobozovat, to ho zotročilo. Rozsáhlé seznamy toho, co není možno dělat, nepřinášely radost, ale strach, co člověk zase porušil, případně kádrování těch druhých. Ježíš zve k sobě všechny, kdo vnímají svůj život jako břemeno – ne však k tomu, aby je „nechal lenošit“, ale aby jim ukázal, které jho (ve smyslu závazku) má smysl. Aby jim dal pravé odpočinutí.
- Ježíš se chová v obou příbězích jako autorita, jako naprosto svobodný člověk. Hierarchii hodnot nestaví na základě příkazu, ale na **základě milosrdenství**. V prvním případě, kdy porušují sobotu učedníci, dává farizeům dva příklady z Písma, v nichž dochází nějakým způsobem k porušení příkazů, avšak není to špatně, ti lidé nejsou vinni. Jedno přikázání se podrobuje jinému. Farizeové obě místa nevykládali tak svobodně jako Ježíš, který za hlavní Boží přikázání, kterému se vše podrobuje, považuje milosrdenství.
- Výroky, že „zde je víc než chrám“ a „Syn člověka je pánem nad sobotou“ můžeme vnímat dvěma doplňujícími se způsoby:
    1. **Ježíš mluví o sobě** a své autoritě, kterou odvozuje z poslání od Boha. Smí tedy změnit příkaz o dni odpočinku.

2. Ježíš mluví prostě **o člověku**, o osvobozeném člověku, který smí v lásce a milosrdenství (!) porušit příkaz. Jiní evangelisté to formulují tak, že sobota byla učiněna pro člověka, a ne člověk pro sobotu (např. Mk 2,27).

- Když pak dochází ke **konfliktu v synagoze,** je to od farizeů cílený útok („chtěli ho totiž obžalovat"), chtějí Ježíše vyprovokovat. Podle farizeů bylo uzdravení člověka v sobotu možné v situaci, kdy šlo o život, odkladné stavy počkaly.
- **Situace s ovcí** byla v systému dovolených a zakázaných prací rozpracována – záleželo na okolnostech, zda je možno vytáhnout zvíře v sobotu. Některá společenství pokládala vytažení za nemyslitelné v jakémkoliv případě. Ježíš naopak záchranu ovce pokládá za samozřejmost; (protože musel narážet na situaci, kterou jeho posluchači znali nebo zakusili, ve vyprávění jsem to formulovala tak, že Ježíš je v této situaci viděl).
- Ježíš člověka s ochrnutou rukou uzdravuje, přesto že to není na „volání rychlé záchranky". Člověk a jeho dobro je pro Ježíše nadřazen Zákonu – je to hlavní smysl Zákona. **Milosrdenství je postaveno nad sobotu** jako něco, co svěcení soboty určuje. Ježíšův postoj neznamená zahození všeho, ale nový pohled, kterým se na věc díváme. Hodil by se tu Augustinův provokativně-zavazující výrok: Miluj – a dělej, co chceš!

Úskalí

Sobota vs. neděle – slovo „šabat" je především přerušení práce, teprve druhotně název dne v týdnu. Proto pro křesťana může být „přerušením" i neděle, kdy zároveň slaví Kristovo vzkříšení (symbolika stvoření i vyvedení se vzkříšením souvisí). Historicky jsou známa křesť. společenství, která slavila den odpočinku v sobotu a den vzkříšení v neděli. V práci s dětmi se snažím hodně používat sousloví „den odpočinku" nebo „sváteční den", u předškolních neproblematicky spojuji s nedělí, u nejstarších pracuji se sobotou i nedělí.

Problém může nastat v opačném extrému pojímání svátečního dne, který je dnešní době bližší – **lidé neodpočívají a neslaví vůbec.** Nejsou tedy zotročeni pravidly, ale zároveň sváteční den ani nemají. Práce s dětmi je proto směřována tak, aby bylo jasné, že sváteční den je jiný, vládne v něm jiná atmosféra než během všedních dní.

Odkazy

- J.M. Lochman, Desatero – Směrovky ke svobodě, Kalich, str. 52 nn.
- Dvakrát měř, jednou věř – pracovní listy pro konfirmandy

Pro děti

Aktivita s rozhovorem (předškoláci)

Práci s předškoláky začneme dnes fyzicky náročnou hrou nebo cvičením, na kterých si ukážeme, že dělat věci bez přestávky a odpočinku je složité, ne-li nemožné. Boží sváteční den má ale svou náplň, kterou jsme zestručnili na tři body – 1) odpočinek, 2) oslava Boha, 3) společenství, ohled na druhého. Tyto tři části svátečního dne vyložíme pomocí symbolických předmětů. S dětmi si můžeme nakonec povídat o tom, co dělají ve sváteční (nedělní) den ony.

S dětmi budeme dělat dřepy (kdo dokáže nejdéle dělat dřepy?) nebo jim vysvětlíme a zahrajeme si fotbal s pingpongovým míčkem (děti sedí u stolu, foukají do míčku bez pomoci rukou tak, aby jim nespadl na zem – normálně se hraje na dvě družstva na každé straně stolu, v tomto případě jde spíš o to, aby se ukázalo, že nelze foukat dlouho bez odpočinku), nebo nějakou jinou fyzicky náročnou činnost. Sledujte známky únavy, ještě trochu děti povzbuďte, aby ještě pokračovaly přes únavu a pak hru ukončete (můžete udělat krátký odpočinek, vydýchat se, sednout si na zem, židle, položit hlavu na stůl, lehnout si na koberec atd, aby se děti uklidnily). Dalo by se dřepovat (foukat) bez přestání? Bez odpočinku? Co by se stalo, kdybychom nepřestali?

Potřebujeme odpočinek, nemůžeme pracovat, sportovat ani hrát si bez odpočinku. Bůh na to myslel už na začátku, tenkrát, když stvořil svět, a proto nám dal jeden zvláštní den. Zvláštní, výjimečný Boží den, den odpočinku.

Jeden den v týdnu nám Bůh dal, abychom přestali s tím, co děláme obyčejně a z čeho jsme unavení. Odpočiň si, říká nám, je svátek. Ale to nemáme teda dělat vůbec nic?

Před děti dejte symboly náplně svátečního dne (odpočinku, oslavy, společenství) – např. malý polštářek, zpěvník a jídlo (snadno dělitelné – jde především o dělení, společenství, nikoliv o konzum). Jako symbol společenství, ohledu na druhé, je třeba možné dát i společenskou hru (pokud možno takovou, kde děti musí spolupracovat, ne soutěžit) nebo cokoliv, co vyjadřuje ochotu s druhými být, dělit se s nimi, sdílet se s nimi. Nechte děti popsat, co vidí, dbejte na to, aby na věci napřed nesahaly, jen se dívaly.

Co to tady máme? Co se s tím dá dělat, k čemu to slouží? Nechte zaznít všechny varianty, i bláznivé. (Varianta – starší by to mohly pantomimicky předvést, beze slov.)

Shrneme a uspořádáme nápady např. takto (bereme symboly do ruky, můžeme nechat kolovat mezi dětmi):

- Polštář je tu proto, aby nám řekl – odpočiň si, je důležité nabrat sílu, zdřímnout si. Odpočinek je dar od Pána Boha.
- Zpěvník je tu proto, aby nám řekl – zpívej a raduj se, oslavuj Boha. Radost a oslava, to je dar od Pána Boha.
- Jídlo (sušenky) je tu proto, aby nám řeklo – oslavuj s kamarády a přáteli a rozděl se s nimi. Přátelé, společenství – to je dar od Pána Boha. Když se dělíme o jídlo, hračky, když na sebe máme čas, je nám spolu dobře.

Můžeme pokračovat tak, že všechny tři části svátečního dne vyzkoušíme – zazpíváme oslavnou píseň, rozdělíme si jídlo (zahrajeme si hru), a pak si odpočineme, zkusíme si třeba na polštář postupně všichni lehnout, pokud je velký, tak najednou.

Se staršími dětmi můžeme zkoušet přiřadit to, co děláme v neděli, k jednotlivým symbolům: Jak prožíváte neděli, co děláte v neděli? Jdeme do kostela. Co je to – oslava, odpočinek nebo společenství s druhými lidmi? Jedeme na výlet, jdeme na návštěvu, koukáme na filmy, pomáháme mamince s vařením oběda… atd.

Pro povídání o naší neděli použijeme pracovní list; můžeme dát jako domácí úkol, aby si s rodiči o tom povídali, společně kreslili, psali. Přinést domácí úkol příští neděli lze zadat předškolákům (berou to vážně), ale nedá se počítat s tím, že ho nazpět přinesou všichni.

Pomůcky: pingpongový míček, polštářek, zpěvník, sušenky nebo hra. Rozmnožený pracovní list.

Pracovní list pro předškoláky a mladší školní:

Pod nadpis „Co děláme v neděli“ kružítkem nebo podle hrnečku nakreslíme na papír 6-7 kruhů, políček, které spojíme jako korálky nebo to bude trochu připomínat cestičku v Člověče, nezlob se. Můžeme k tomu přimalovat symboly denních dob – vycházející slunce, slunce na obloze, zapadající, měsíc, atd. Děti dokreslují do políček, co v neděli dělají, povídají si o tom. Nebo můžete varianty nakreslit sami, dětem nechat vybrat,(vystříhat), nalepit. (Společné jídlo, kostel, zpívání, hry s kamarády, výlet do přírody, rodina dohromady…)

Pro první stupeň – vyprávění

Jako motivaci pro vyprávění si přineste zavázanou krabici, zabalenou jako dárek, ve které bude něco hodně těžkého (třeba několik velkých Biblí, zpěvníky, případně přidejte nějakou sladkost nebo ovoce). Co to je? Dárek? Ano, je to dárek. Dostali jste někdy dárek? A měli jste z něho radost? Toto je dost těžký dárek – teď si představte, že si ho ponesete domů (vyberte z dětí někoho, kdo bydlí nejdál jako příklad nebo nechte dětem balík potěžkat), nepojedete autem, potáhnete ho pěšky… Co se stane? Po nějaké době vás už budou bolet ruce. Radost bude ta tam. Musíte ho donést domů, abyste ho rozbalili – ale z dárku se stalo břemeno. Víte, co je to břemeno?

Břemeno je těžký náklad. Někdy se může stát, že se z něčeho dobrého, z dárku, stane břemeno, náklad, který je k neunesení a už nepřináší radost.

Jeden takový skvělý dárek dostali lidé od Boha už kdysi dávno – je to Boží přikázání, které zní: Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat, ale sedmý den je den Božího odpočinutí. V tom dni nebudeš dělat žádnou práci ty ani nikdo ve tvém domě. Je to báječný dar, protože odpočinek potřebujeme všichni. Dospělí, děti a dokonce zvířata, která pro tebe pracují. Bůh nám říká: Každý potřebuje oddychnout, tak si odpočiň a vůbec se neboj, protože i když nebudeš pracovat, tak já se o tebe ten den postarám – jako když jsem stvořil svět, jako když jsem tě zachránil z otroctví. Věř mi.

Jenže z dárku se postupem času stalo břemeno. Lidé se začali bát, že Boha naštvou a urazí, když nebudou opravdu odpočívat. Aby se nebáli, napsali si dlouhý seznam a v něm bylo, co se v den odpočinku nesmí dělat. Třeba sklízet obilí. Nebo chodit na dlouhé vzdálenosti nebo nosit věci. Byl to dobrý úmysl – lidé budou opravdu odpočívat. Jenže se pak stalo, že lidé začali myslet víc na to, co nemají dělat, a skoro zapomněli, že den odpočinku je tu proto, aby odpočívali a radovali se z toho, že Bůh stvořil svět a že je zachránil z otroctví v Egyptě. Nenápadně udělali nové otroctví z daru odpočinku.

Ježíš a jeho učedníci šli jednou v sobotu obilím. Učedníci měli hlad, tak si utrhli pár klásků a zrníčka křoupali. Uviděli je zbožní muži, kteří znali ten seznam zakázaných věcí nazpaměť, a řekli: „Ježíši, tvoji učedníci sklízejí obilí – sice jen pár klásků, ale neodpočívají podle Božího zákona!“

Ježíš jim na to odpověděl: „Nedělejte z daru břemeno. Bůh vám dává odpočinek, osvobodil vás od toho, abyste se museli přehnaně starat. Nechce, aby to bylo samé „nesmíš! to nedělej!“ To by bylo nové otroctví. Dívejte se na lidi okolo sebe s láskou a pochopením, mějte s nimi soucit – moji učedníci měli velký hlad.“

Zbožné lidi to naštvalo. Jak to, že Ježíš chce měnit zavedená pravidla? Rozhodli se, že ho vyzkouší ještě jednou. V sobotu, když přišel do synagogy, ukázali mu člověka, který měl ochrnutou ruku, se kterou nemohl hýbat. „Tak co, Ježíši, smí se v sobotu uzdravovat?“ Sami si mysleli, že pokud by byl ten člověk v ohrožení života, tak by to šlo, ale nehybná ruka, to klidně počká den i déle. Není třeba uzdravovat zrovna v sobotu. Ježíš jim na to řekl: „Tuhle jsem některé z vás viděl, jak vytahujete v sobotu z jámy ovci. Ta jáma byla docela suchá a ovce by to asi do druhého vydržela. Ale myslím si, že když má někdo jen jednu nebo dvě ovečky, je pro něj ovce příliš cenná, aby ji nechal den v jámě. Co kdyby ji potrhal nějaký vlk. Víte, řekl bych, že člověk je ještě cennější než ovce. Myslím, že by to tady Tobijáš určitě s rukou vydržel do zítřka, ale pro mě je příliš cenný na to, abych ho nechal čekat ještě den! Tobijáši, zvedni tu ruku!“ A ten člověk s ochrnutou rukou, co jsme ho pojmenovali Tobijáš, ruku zvedl a byla stejně pohyblivá a zdravá jako ta druhá.

Ježíš se na všechny okolo podíval a ještě řekl: „V sobotu je dovoleno dělat dobré věci. Prostě by se mělo myslet na druhé ještě víc, než kdy jindy. Je dobře, když odpočíváte opravdu důkladně, ale nezapomeňte – Bůh je dobrý, stvořil vás a osvobodil vás z otroctví. Tak buďte taky dobří k druhým.“

(Rozbalte dárek – ze zpěvníků zazpívejte, z Bible přečtěte chvalozpěv, sladkosti a ovoce si rozdejte, nechte kolovat – děti mohou jeden druhému nabízet, atd.)

Pro druhý stupeň – aktivní práce

- Brainstorming (každý řekne, na co si vzpomene, co ho napadne): Co víte o židovské sobotě? Jak vypadá, jak se slaví? Zapisujte nápady na papír.
- Pokud víte, že vaše skupina je spíše neznalá, najděte si hesla ve slovnících, na internetové wikipedii (můžete vybrat krátkou část z hesla „šabat“ nebo „39 zakázaných prací“), zajímavý článek např. zde: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/judaismus/_zprava/370057 – a dejte je v heslovité podobě dětem k dispozici na papírech, aby si mohly udělat představu.
- Pak rozdejte na papírech části vykládaného textu – Mt 12, 1-3a (po On jim však řekl:) a Mt 12, 9 – 11a (až po On jim řekl:) – můžete vybrat jen jednu, spíše uzdravení v sobotu. Na volné místo děti dopisují, co se domnívají, že Ježíš farizeům odpověděl. Společně odpovědi přečtěte, srovnejte je s tím, co se píše v Bibli. Můžete k tomu použít barevné tužky, abyste znázornili, co odpovídá biblické zprávě a co se liší.
- Proč Ježíš s farizeji nesouhlasil? Chtěl zrušit slavení soboty? Co je důležitější než dodržování všech příkazů o sobotě? Hledejte společně v textu (milosrdenství, činit

dobře). Můžete ještě rozhovor rozšířit otázkou: Jak si Ježíš asi představoval ideální dodržování svátečního dne?

- Co dělám ve svátek (v neděli)? Můžete si vyrobit vlastní pracovní list – nakreslete si každý kruh (symbolizuje sváteční den), do něj různě velké výseče kruhu podle toho, kolik času trávíte tou kterou činností, kterou v neděli (ve svátek) děláte. Co se do slavení neděle hodí, co méně, co mi tam chybí a být by tam mělo a proč? Nechte děti o tom rozhodnout samotné, nemoralizujte, můžete však chtít zdůvodnění.

Pomůcky: papír/flipchart, tužky, fixy.

Liturgie

Rituál

K recitaci „Hospodin je náš Bůh…“ můžete dnes připojit Mt 11, 28 Pojďte ke mně všichni…“

Modlitba

Bože, děkujeme ti za všechny tvé dary a dárky. Dneska obzvlášť za den odpočinku. Prosíme, ať ho nepromarníme hloupými věcmi. Dej, ať žijeme druhým lidem ku prospěchu a tobě ke chvále. Amen.

Okénko do bohoslužeb

Už jste někdy byli moc a moc unavení a přitom jste nemohli jít spát? Na dlouhém výletě, ve škole, na (nudné) návštěvě? I dospělí to znají, jaké to je, zůstat vzhůru, přemáhat únavu, i když je člověk hodně unavený (cesta autem, péče o nemocného,…) Spánek potřebujeme, abychom načerpali sílu. Pán Bůh to skvěle vymyslel, když daroval živým tvorům spánek. Bez něj by byl život utrpení. Pán Bůh vymyslel ještě další úžasnou věc. Je to den odpočinku. Kromě spánku nám Bůh daroval ještě den odpočinku. Tématem dnešní nedělky je 4. přikázání i jeho novozákonní ozvěna v příběhu o tom, jak Ježíšovi učedníci trhali a mnuli zrní v sobotu. (Domluvte se s učiteli, zda použijí příběh o obilí, nebo zda zůstanou jen u přikázání.)

Odkaz na pracovní list
4. přikázání – Mt 12,1-14
Kam dále
článek na webu ČRo

heslo "Šabat" na české wikipedii

heslo "39 zakázaných prací" na české wikipedii

Odkaz na píseň

Za ty, kdo hladem trpí a bídou (EZ621)

V království Božím místa dost

Cílová skupina

Starší školní

Školní

Předškolní

Mladší školní

Katechetické cykly

Desatero – Modlitba Páně – Krédo

Téma

Desatero

Biblický odkaz (kat)

Exodus 20,8–11

Matouš 11,28–12,14